

Dark Turizm Üzerine Bibliyometrik Bir Analiz (A Bibliometric Analysis on Dark Tourism)

*Çiğdem MUTLU¹ , Tuba ŞAHİN ÖREN²

¹Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı
E-Posta: ciğdem.mutlu@deu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0033-4110

²Doç. Dr., Uşak Üniversitesi, Banaz Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı
E-Posta: tuba.sahin@usak.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0899-9421

Anahtar Kelimeler

Dark Turizm,
Bibliyometrik Analiz,
Turizm,
Turist

Jel Sınıflama Kodu

L83

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Keywords

Dark Tourism,
Bibliometric Analysis,
Tourism,
Tourist

Jel Classification Code(s)

L83

Article Type

Research Article

Öz

Dark turizm, geçmişin ve tarihin izlerini taşıyan, toplumların yaşadığı trajik olayların geçtiği savaş alanları, mezarlıklar, anıtlar, doğal afet yerleri gibi destinasyonların ziyaret edilmesi olarak açıklanmaktadır. Bireylerin son yıllarda dark turizm faaliyetlerine gösterdikleri ilginin akademik yayınlara da yansıdığı bilinmektedir. Bu çalışmanın amacı, dark turizm kavramı kapsamında 1988-2022 yılları arasında ortaya konulan bilimsel dokümanların bibliyometrik analiz vasıtasıyla incelemesidir. WOS veri tabanında "Dark Tourism" kavramı ile tarama yapılarak çalışma amacına uygun verilerin sağlanması hedeflenmiştir. WOS veri tabanı üzerinden dark turizm kavramı ile yapılan tarama sonucunda "Dark Tourism" ile ilgili 1998-2022 yılları arasında yayımlanan dokümanların toplam 441 farklı kaynak ve 1393 yazar olmak üzere toplamda 919 doküman olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada bibliyometrik analiz yapmak için R yazılımı tercih edilmiştir. Veriler Bibliometrix paketinde analiz edilmiştir.

Abstract

The Dark tourism is defined as visiting destinations such as battlefields, cemeteries, monuments and natural disaster sites that bear the traces of the past and history, where tragic events experienced by societies have taken place. It is known that the interest of individuals in dark tourism activities in recent years has been reflected in academic publications. The aim of this study is to examine the scientific documents produced between 1988 and 2022 within the scope of the concept of dark tourism through bibliometric analysis. It is aimed to provide data suitable for the purpose of the study by searching the WOS database with the concept of "Dark Tourism". As a result of the search made through the WOS database with the concept of dark tourism, it was determined that the documents published between 1998-2022 on "Dark Tourism" were 441 different sources and 1393 authors, totaling 919 documents in total. In this study, R software was preferred for bibliometric analysis. The data were analyzed in the Bibliometrix package.

Mutlu, C., ve Şahin Ören, T. (2023). Dark turizm üzerine bibliyometrik bir analiz. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 7(2), 129-142. <http://doi.org/10.30625/ijctr.1392155>

Makale Gönderim Tarihi: 17/11/2023

Makale Kabul Tarihi: 11/12/2023

*Sorumlu Yazar

GİRİŞ

Turizmin son otuz yıldaki hızlı gelişiminin, bir endüstri olarak pazarını genişletmesine aracılık ettiği görülmektedir. Küreselleşme, rakiplerin artması, değişen pazarlar, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması da turizmin gelişmesinde önemli etkenler arasında yer almaktadır (Soteriades, 2021: 42). Turizmde yaşanan bu hızlı değişimler, bilinen turizm çeşitleri dışında farklı turizm çeşitlerinin ortaya çıkmasına aracılık etmiştir. Bu turizm çeşitlerinden biri de hüznün, karanlık, acı veya keder turizmi olarak da adlandırılan dark turizmdir. Dark turizm, genellikle tarihi olaylarla bağlantılı olan ve bireylerin ölüm, felaket veya acının izlerinin olduğu destinasyonlara olan ziyaretleriyle ortaya çıkan bir turizm deneyimi açıklanmaktadır. Bu bağlamda, savaş alanları, hapisaneler, mezarlık ve anıtlar, toplu katliam alanları gibi destinasyonlara dark turizm kapsamında ziyaret edildiği bilinmektedir. Ölüm, herkesin paylaştığı tek mirastır ve diğer tüm miras türlerinden daha uzun süredir turizmin bir unsuru olmuştur (Seaton, 1996: 234).

Toplumları derinden sarsan olayların, kitle iletişim araçları aracılığıyla yansıtılmasıyla bireylerin bilinç düzeylerinin de arttığı gözlemlenmektedir. Böylece, bireyler, trajik olayları temel alan ve trajedilerin yaşandığı destinasyonlara gerçekleştirdikleri ziyaretlerle birlikte dark turizm alanının gelişmesine katkı sağlamıştır (Özdemir ve Çakmak, 2022: 390). Dark turizm, sembolik veya gerçek ölüm alanlarına yapılan seyahatler olarak da ifade edilmektedir. Bu kapsamda, turistlerin bu destinasyonlara yaptıkları seyahat amaçları; ölüm süreçlerine tanıklık için seyahat, geçmiş dönemlerdeki toplu veya bireysel ölümlerin gerçekleştiği yerlere seyahat, mezarlık veya anıtlara ziyaret, ölümün kalıntıları veya sembolik temsillerini ziyaret etmek, yeniden canlandırmalar veya ölüm simülasyonu için seyahat olarak açıklanmaktadır (Seaton, 1996: 234-241). Ayrıca, karanlık eğlence fabrikaları, karanlık mabetler, yalnızca eğitim ve öğrenim amaçlı olan ve ölümle acıyı anlatan karanlık sergiler de dark turizm kapsamında ziyaret edilecek destinasyonlar arasındadır (Shetty, 2020: 624). Bununla birlikte, olumsuz duygular ya da fiziksel acı içeren eylemlerde bulunmak amacıyla insanların sürekli ikamet ettikleri yerleri kısa sürelerle terk ettikleri bilinmektedir (Nørfelt vd., 2023: 1-2). Bu turizm faaliyetini gerçekleştiren turistler ise karanlık turist olarak isimlendirilmektedir (Magano vd., 2023: 1).

Toplumlar, kültürleri ve inançları doğrultusunda geçmişlerini merak etmek, araştırmak veya kendi kültürleri dışında diğer kültürleri, bıraktıkları izleri görmek amacıyla dark turizm faaliyetlerine katılarak, ilgili destinasyonları ziyaret etmektedir (Kozak vd., 2018: 45-46). Bireylerin, diğer turizm türleriyle birlikte dark turizme olan ilgileri turizmi de dinamik kılmaktadır. Bu bağlamda, dark turizme olan ilgi, akademik alana da yansımış ve konu ile ilgili çalışmaların arttığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, dark turizm ile ilgili yapılan bilimsel yayınlar irdelenerek yoğunlaşan konuların neler olduğu, dark turizm konusunda en fazla yayın yapan ülkelerin hangileri olduğu, ülkelere göre bilimsel üretim dağılımının nasıl olduğu veya bahsi geçen konu ile ilgili tematik değişimlerin neler olduğu gibi veriler kapsamında değerlendirilmesi önemlidir. Bu çerçevede, çalışmanın amacı, dark turizm kavramı kapsamında 1988-2022 yılları arasında ortaya konulan bilimsel dokümanların bibliyometrik analiz vasıtasıyla incelemesidir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Uluslararası çalışmalarda dark turizm olarak adlandırılan, ancak ulusal çalışmalarda hüznün turizmi olarak ifade edilmektedir. Bu kavram, ilk defa 1966 yılında Lennon ve Folley tarafından "Dark Turizm" olarak belirtilmiştir (Çelik, 2017: 43). Turistik alanlar, bireylerin boş zamanlarını geçirecekleri yerler olarak ifade edilmesine rağmen son yıllarda insanların seyahat tercihlerindeki değişiklikler dikkat çekmektedir. Bireylerin, insanların sefaleti ve ölümüyle ilişkilendirilen destinasyonlara olan ilgileri ve ziyaretleri bu durumun kanıtı niteliğindedir. Bu bağlamda, dark turizm, hem kültürel hem tarihi unsurların turistik ürün haline getirmek ve turist çekim unsuru amacıyla değerlendirilmesi turizm açısından önem arz etmektedir (Yılmaz ve Eşitti, 2023: 65). Dark turizm, farklı ülkelerde yaşayan, farklı kültürlere, topluluklara ait olan insanların, savaş, terör gibi olaylardan dolayı ortaya çıkan mezar, anıt, müze gibi turistik ürünlerin oluşturulduğu destinasyonları, kendilerine ait hissetmeleri veya seyahat motivasyonlarından ötürü ziyaret etmeleri olarak açıklanmaktadır (Kozak vd. 2018: 45-47).

Karanlık turistlerin; Roma'daki Capuchin Crypt (kemiklerden oluşan bir şapel) gibi karanlık sergilere katılmak (Carvalho Machado, 2023: 1-3), dünya çapında popülerliği artan kaçış odaları yeni bir boş zaman ve eğlence biçimi olarak değerlendirilmektedir (Mussell vd., 2023: 431), 1959 yılında yaşanan uçak kazası rock-n-roll'un ilk büyük trajedisine ilişkilendirilmesinin sonucunda Clear Lake'i karanlık bir turizm destinasyonu haline getirmişlerdir (Heidelberg, 2023: 121). Holokost müzeleri gibi (Yahudi soy kırımında Nazi Almanyası tarafından kullanılan alanlar) ulusal soykırım (Young, 2022: 311-314) alanları olarak kullanılan mekanların ziyaret edilmesi (Magano vd., 2022a: 2), deprem, tsunami ve nükleer patlamadan etkilenen Japonya'nın Tohoku bölgesi (Martini ve Sharma, 2022: 1), mitolojik bağlamda hayvan kurbanı ve Hinduizm'deki tipik Tantrik ritüellerin gerçekleştirildiği bölgeler (Batabyal vd., 2022: 291-292), ilgi göstermesi nedeniyle karanlık turizm destinasyonuna dönüşmüştür. Diğer ifadeyle karanlık turistler, karanlık turizmin ne olduğunu bilen, Holokost müzesi, insanlık trajedisine ve doğal afet yerleri, toplama kampları ve hapisaneleri; merak, öğrenme, anlama ve ürkütücü şeyler görme ihtiyacı gösteren kişiler olarak ifade edilebilmektedir (Magano vd., 2022b: 1).

Dark turizm kapsamında ziyaret edilen destinasyonlar arasında; Çanakkale, Sarıkamış ile I. ve II. Dünya savaş alanları, Yedikule zindanları, Sinop ve Ulucanlar Cezaevleri, Osmanlı dönemi türbeleri, Barbarlık Müzesi (Kıbrıs-karanlık sergiler), Pompei şehrinin kalıntılarının bulunduğu alan, Çernobil, Hiroşima, İtalya Costa Concordia Batığı seyahat edilen arasındadır. Ayrıca, 11 Eylül 2001 saldırısı gibi insan eliyle gerçekleştirilen felaketlerin yaşandığı yerler de bu kapsamda değerlendirilmektedir (Taştan ve Kızıllırmak, 2019: 30-31; Alili, 2017: 42-43; Çetinsöz ve Temiz, 2016: 508).

Alanyazın incelendiğinde dark turizm kavramının farklı bakış açısıyla ele alan birçok çalışmaya ulaşılmıştır. Bulut ve İli (2022), hem Türkiye’de hem de uluslararası yazında hüzün turizmi konusuyla ilişkili yayımlanan çalışmaların bibliyometrik analiz yöntemine göre inceleyen bir çalışma ortaya koymuşlardır. Litvanya'nın dark turizm kaynaklarının analizini sunarak, en yaygın karanlık miras nesnelere yan sıra kaynakların dark turizm çeşitliliğine göre değerlendirilmesini ve ülkenin en popüler karanlık turizm nesnelere sürdürülebilir turizm açısından karşılaştırmalı bir analizle inceleyen Jurenienė, V. ve Radzevičius, M. (2022), uzun vadede karanlık mirasın hayata geçirilmesi ve turistlere kabul edilebilir dağıtım ve sunum yolları üzerine süren tartışmaların olduğu, yerel toplulukların faaliyetlere dahil edilmesi konusunda yaşanan sorunlar, dark turizm ile ilgili alanlarda özel sektörle yaşanan sorunlar gibi bulgulara ulaşmışlardır. Proos, E. ve Hattingh, J. (2022) çalışmalarında, dark turizmi gelecekteki turizmin büyümesinde ve gelişmesinde büyük potansiyele sahip bir niş turizm sektörü olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte, Lushchik, M. ve Mamchur, O. (2023), dark turizm kavramının içeriğini belirlemek, dark turizmin özel yapısını gerektirmesi ve Ukrayna'da dark turizmin gelişimi için kaynak tabanını izlemek, uygulama sorunlarını belirleyerek çözüm önerileri geliştirmeye yönelik bir çalışma ortaya koymuşlardır. Bu çalışma sonucunda ise Ukrayna'da dark turizmin yaygınlaştırılması ve ticarileştirilmesi için Ukrayna'daki karanlık yerlerin turistler tarafından ziyaret edilmeye uygunluğunun izlenmesi, Ukrayna'nın karanlık yerlerinin interaktif bir haritasının oluşturulması, yerli turizm işletmeleri tarafından dark turların düzenlenmesinde yabancı deneyimlerin kullanılması, tematik etkinliklerin (kültürel etkinlikler, yarışmalar, görevler, festivaller, eğitim turları vb) düzenlenmesi gibi önlemler önerildiği tespit edilmiştir.

3. YÖNTEM

Bibliyometri, kütüphanecilerin günlük işleri, literatür seçimi ve kaynak yönetimini optimize etmede destekleme fikrinden ortaya çıktığı bilinmektedir. Ayrıca, ilk bibliyometrik analizlerin altında yatan kavram olarak vurgulanmaktadır (Ball, 2018: 1-2). Bibliyometri, basılı olarak yayınlanmış çalışmaların veya bibliyografik çalışmaların veya her ikisinin alternatiflerinin niceliksel çalışması olarak açıklanmaktadır (Broadus, 1987: 376). Bu bağlamda, bibliyometrik analiz, araştırma kalitesinin dışarıdan değerlendirilmesi, etki ve prestij faktörlerine olan ilgi ve alanın gelişiminin incelenmesinin bir sonucu olarak turizm araştırmalarında önemlidir (Hall, 2011: 16). Bibliyometrik analiz, belirli bir zaman diliminde yayınlanan kitap, makale ve diğer yayınları analiz etmek ve analiz edilen konuların (araştırma alanı/konu, belirli bir makale/araştırmacı, araştırmacı grubu, dergi, kurum/bölüm, coğrafi bölge/ülke, vb) etkisini, tanımlanmış bibliyometrik göstergeler aracılığıyla ölçmek için istatistiksel yöntemleri kullanarak yapıldığı ifade edilmektedir. Ayrıca, araştırmacıların araştırma yönlerini belirlemelerine yardımcı olan belirli bir konudaki araştırmanın son durumu hakkında bilgi edinmek için de yararlı bir araçtır (Venci, 2020: 1).

Dark turizm kavramı kapsamında 1988-2022 yılları arasında ortaya konulan bilimsel dokümanların bibliyometrik analiz vasıtasıyla incelemek için gerçekleştirilen çalışmada veri toplamak amacıyla Web of Science (WOS) veri tabanı kullanılmaktadır. WOS veri tabanında “Dark Tourism” kavramı ile tarama yapılarak çalışma amacına uygun verilerin sağlanması hedeflenmiştir. WOS veri tabanı üzerinden dark turizm kavramı ile tarama yapılırken herhangi bir kısıt getirilmeden bütün veriler incelenmiştir. Bu tarama sonucunda ise ”Dark Tourism” ile ilgili 1998-2022 yılları arasında yayımlanan dokümanların toplam 441 farklı kaynak ve 1393 yazar olmak üzere toplamda 919 doküman olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada bibliyometrik analiz yapmak için R yazılımı tercih edilmiştir. Veriler Bibliometrix paketinde analiz edilmiştir. Bununla birlikte, çalışmanın amacına ulaşabilmek için araştırma soruları oluşturulmuştur;

Araştırma Soruları;

1. WoS veri tabanında dark turizm konusuyla ilgili yayınlanmış akademik çalışmalara yönelik genel bilgiler nelerdir?
2. WoS veri tabanında dark turizm konusuyla ilgili yayınlanmış akademik çalışmaların yıllara göre dağılımları ne şekildedir?
3. WoS veri tabanında dark turizm konusuyla ilgili yayınlanmış akademik çalışmalarda kullanılan anahtar kelimelerin dağılımı, anahtar kelimelerin yıllara göre kullanımı ne şekildedir ve anahtar kelimelerin birlikte oluşum ağları nasıl görünmektedir?

4. WoS veri tabanında dark turizm konusuyla ilgili yayınlanmış akademik çalışmaların yayınlandığı dergilerde atıf alma durumları, dergilerde yıllara göre üretim miktarları ne şekilde sıralanmaktadır ve dergi birlikte atıf ağı nasıl görünmektedir?
5. WoS veri tabanında dark turizm konusuyla ilgili yayınlanmış akademik çalışmaların yazarlarına ilişkin atıf alma durumu ne şekildedir ve ortak atıf ağı nasıl görünmektedir?
6. WoS veri tabanında dark turizm konusuyla ilgili yayınlanmış akademik çalışmaların yayınlandığı ülkelere ilişkin dağılım ne şekildedir?
7. WoS veri tabanında dark turizm konusuyla ilgili yayınlanmış akademik çalışmalarda dergi, ülke ve anahtar kelimelerin birbirleriyle ilişkileri ne şekildedir?

4. BULGULAR

4.1. Dark Turizm Çalışmalarına Genel Bakış

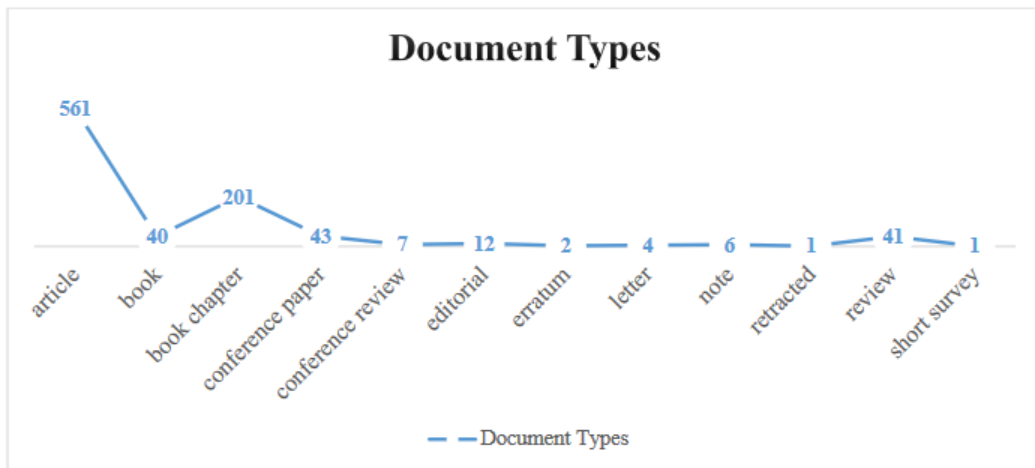
Dark turizm kapsamında gerçekleştirilen dokümanlar, doküman türleri, yıllık bilimsel üretim, en çok atıf yapılan yerel referanslar ve üç alanlı plot kaynak-ülke-anahtar kelimelere ilişkin temel bilgiler aşağıdaki şekil ve tablolara yansıtılmıştır.

Tablo 1: Genel Bilgiler

Tanım	Sonuçlar
VERİ HAKKINDA ANA BİLGİLER	
Zaman aralığı	1988:2022
Kaynaklar (Dergiler, Kitaplar, vb.) Belgeler	441
Belgeler	919
Yıllık büyüme oranı%	14.47
Belge ortalama yaşı	5.39
Doküman başına ortalama alıntı	16.49
Referanslar	50689
BELGE İÇERİĞİ	
Yazarın anahtar kelimeleri (DE)	2160
YAZARLAR	
Yazarlar	1393
Tek yazarlı dokümanların yazarları	321
YAZARLAR İŞBİRLİĞİ	
Uluslararası ortak yazarlar%	19.48
Doküman için ortak yazarlar	2

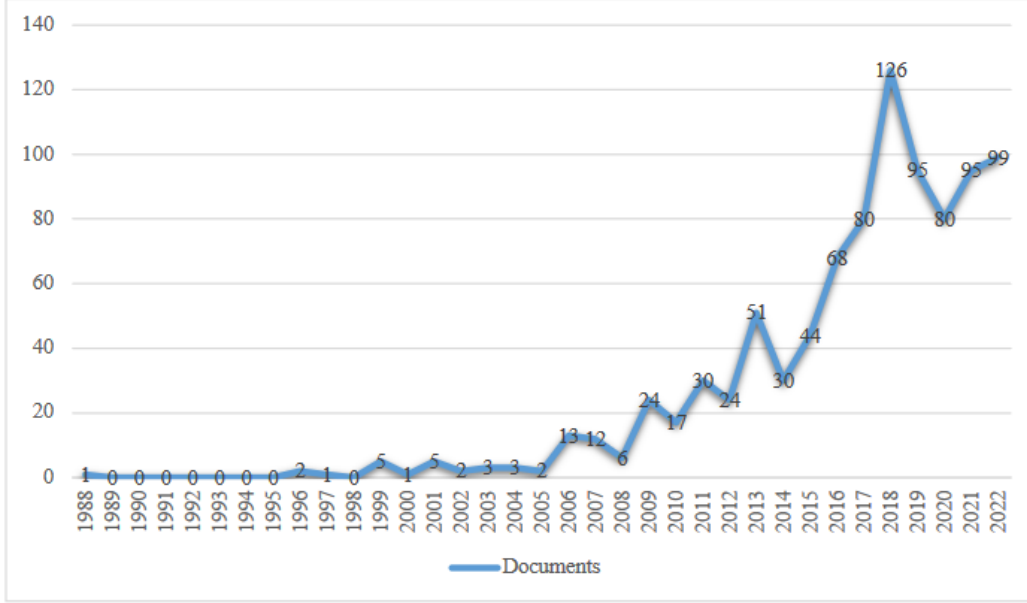
Tablo 1'e göre 1988-2022 yılları arasında dark turizm ile ilgili dokümanlar değerlendirilmektedir. Dark turizm konusunda 441 farklı kaynaktan toplam 1393 yazar ve 919 dokümanın yayınlandığı görülmektedir. Dark turizm konusunda yıllık büyüme oranı % 14,47, doküman yaş ortalaması 5,39 ve doküman başına ortalama atıf sayısı 16,49'dur.

Şekil 1: Doküman Türleri

Şekil 1'e göre dark turizm ile ilgili en fazla belge türünün makale (561) olduğu tespit edilmiştir. Belge türü konusunda makaleden sonra en fazla kitap bölümü (201), konferans bildirisi (43), derleme (41) ve kitap (40) dark turizm konusunda yayın yapıldığı görülmektedir.

Şekil 2: Bilimsel Makalelerin Yıllara Göre Dağılımı

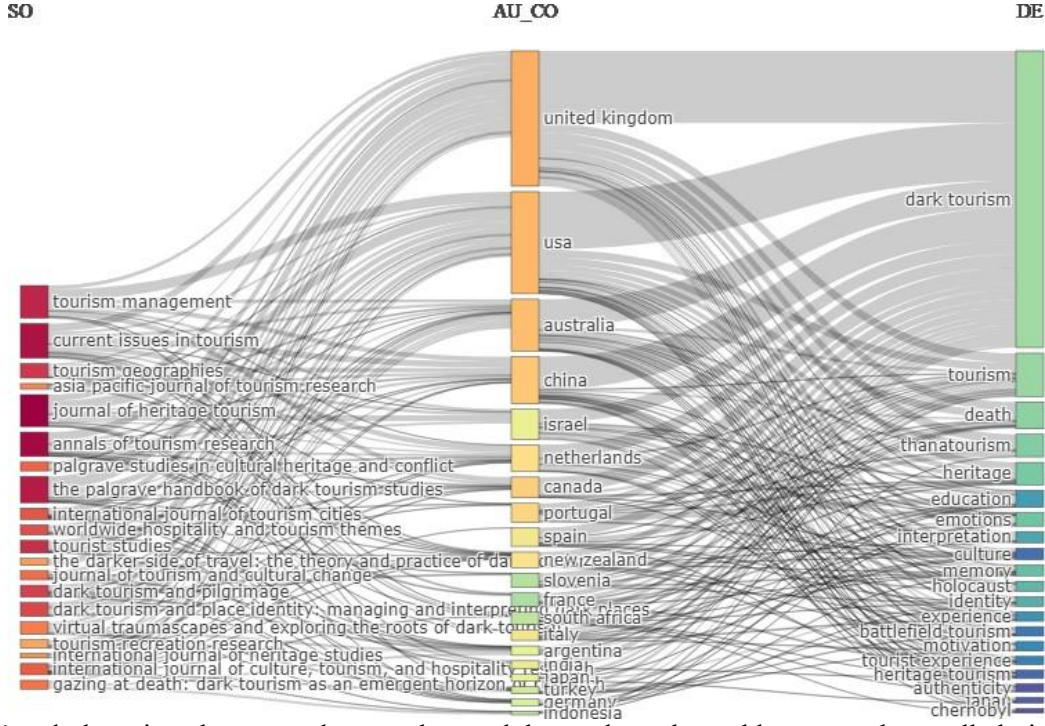
Şekil 2'ye göre dark turizm ile ilgili ilk yayın 1988 yılında yayınlanmıştır. Sonraki aşamada, 1996 yılına kadar dark turizmle ilgili herhangi bir yayın yapılmamıştır. 1996 yılından 2022 yılına kadar dark turizm ile ilgili yayınların artış gösterdiği görülmektedir.

Tablo 2: Yazar Atıf Alma Durumu

Cited References	Citations
Stone, P., Sharpley, R., Consuming Dark Tourism: A Thanatological Perspective (2008) <i>Annals Of Tourism Research</i> , 35 (2), Pp. 574-595	141
Seaton, A.V., Guided By The Dark: From Thanatopsis To Thanatourism (1996) <i>International Journal Of Heritage Studies</i> , 2 (4), Pp. 234-244	106
Biran, A., Poria, Y., Oren, G., Sought Experiences At (Dark) Heritage Sites (2011) <i>Annals Of Tourism Research</i> , 38 (3), Pp. 820-841	102
Light, D., Progress In Dark Tourism And Thanatourism Research: An Uneasy Relationship With Heritage Tourism (2017) <i>Tourism Management</i> , 61, Pp. 275-301	85
Strange, C., Kempa, M., Shades Of Dark Tourism: Alcatraz And Robben Island (2003) <i>Annals Of Tourism Research</i> , 30 (2), Pp. 386-405	84
Stone, P.R., Dark Tourism And Significant Other Death: Towards A Model Of Mortality Mediation (2012) <i>Annals Of Tourism Research</i> , 39 (3), Pp. 1565-1587	68
Foley, M., Lennon, J.J., Jfk And Dark Tourism: A Fascination With Assassination (1996) <i>International Journal Of Heritage Studies</i> , 2 (4), Pp. 198-211	62
Dunkley, R., Morgan, N., Westwood, S., Visiting The Trenches: Exploring Meanings And Motivations In Battlefield Tourism (2011) <i>Tourism Management</i> , 32 (4), Pp. 860-868	54
Miles, W., Auschwitz: Museum Interpretation And Darker Tourism (2002) <i>Annals Of Tourism Research</i> , 29 (4), Pp. 1175-1178	53
Hartmann, R., Dark Tourism, Thanatourism, And Dissonance In Heritage Tourism Management: New Directions In Contemporary Tourism Research (2014) <i>Journal Of Heritage Tourism</i> , 9 (2), Pp. 166-182	50

Tablo 2'de dark turizm yayınları ile ilgili en çok atıf alan bilimsel çalışmalar verilmiştir. Buna göre 2008 yılında *Annals of Tourism Research* dergisinde Stone, P., Sharpley, R. tarafından yayınlanan bir makale olduğu görülmektedir.

Şekil 3: Dergi, Ülke ve Anahtar Kelime Üçlü Alan Grafiği

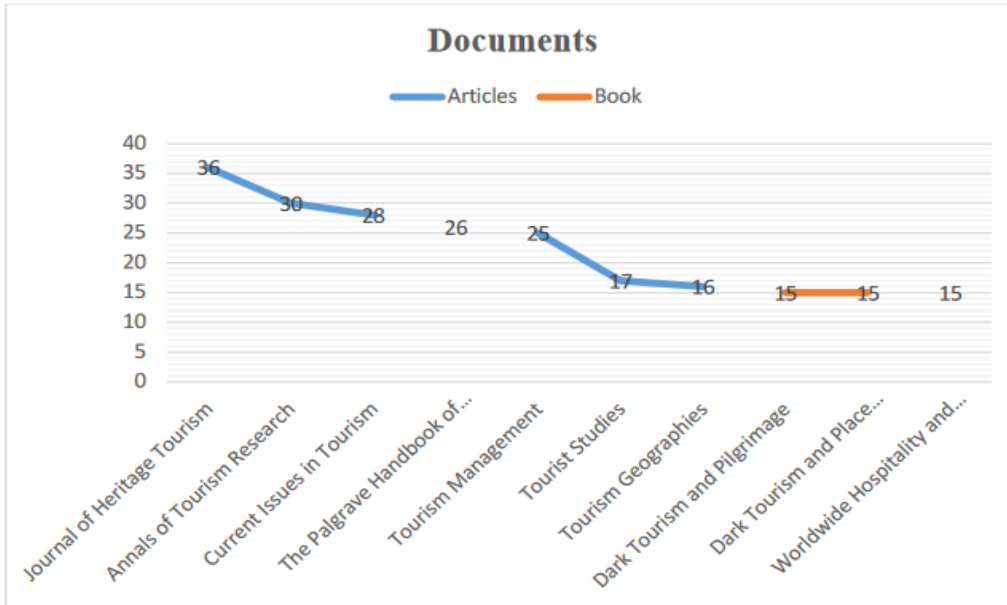

Şekil 3'te dark turizm kapsamında yayınlanan dokümanların kaynakları, yazarların ülkeleri ve yayınlarda kullanılan anahtar kelimeler üçlü alan grafiğinde gösterilmiştir. Solda yayınların yapıldığı kaynaklar, ortada yazarların ülkeleri, sağda ise anahtar kelimeler incelenmektedir. Buna göre dark turizm kapsamındaki yayınlar en çok "Tourism Management", "Current Issues in Tourism", "Journal of Heritage Tourism" ve "Annals of Tourism Research" dergilerinde yayımlanmıştır. Dark turizm ile ilgili yayınlar daha çok İngiltere ve ABD'li yazarlar tarafından yayınlanmaktadır. Ayrıca dark turizm ile ilgili yayınlarda "dark turizm", "turizm" ve "ölüm" kavramları anahtar kelime olarak kullanılmaktadır.

4.2. Dark Turizm Dokümanlarının Kaynakları

Dark turizm ile ilgili belgeler; en ilgili kaynaklar, en çok atıf yapılan yerel kaynaklar, kaynak yerel etkisi, kaynak dinamikleri aşağıdaki tablolarda incelenmiştir.

Şekil 4: Dark Turizm Alanında Yararlanılan Dergiler

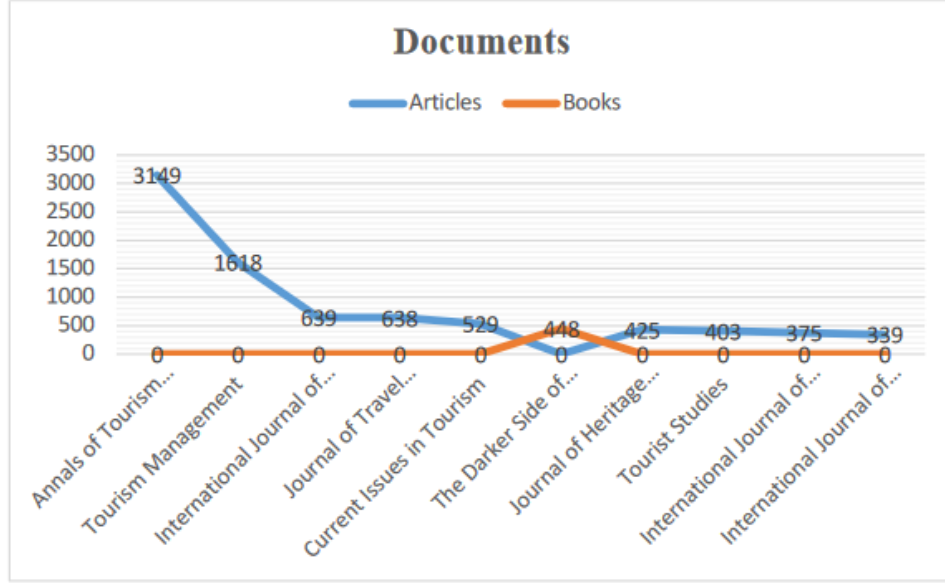

Şekil 4'te dark turizm ile ilgili dokümanların en sık yayınlandığı ilk on kaynak incelenmiştir. Buna göre, dark turizm ile ilgili makalelerin en çok dergilerde yayınlandığı görülmektedir. Dark turizm ile ilgili makaleler en çok "Journal of Heritage Tourism" dergisinde yayınlanmaktadır. Bu dergiyi sırasıyla "Annals of Tourism Research",

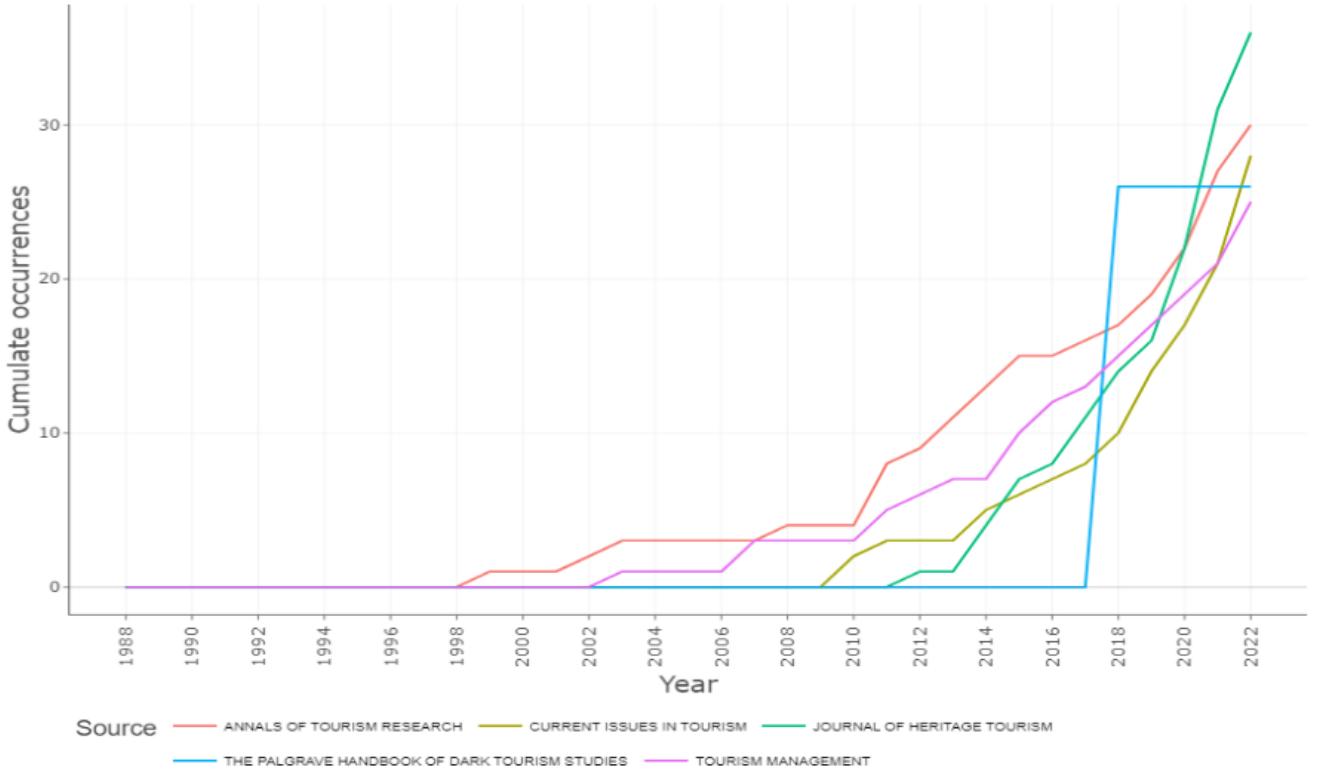
"Current Issues in Tourism" ve "Tourism Management" takip etmektedir. Makalenin yanı sıra "The Palgrave Handbook of Dark Tourism Studies", "Dark Tourism and Pilgrimage" ve "Dark Tourism and Place Identity: Management and Interpreting Dark Places" adlı kitaplar da belge sıklığı açısından ilk on arasında yer almaktadır.

Şekil 5: Dergilerde Atıf Alma Durumu

Şekil 5'te referans listesine göre en çok atıf alan ilk on yerel kaynak incelenmiştir. Buna göre ilk sırada "Annals of Tourism Research" dergisi görülmektedir. Bu dergiyi sırasıyla "Tourism Management", "International Journal of Heritage Studies", "Journal of Travel Research", "Current Issues in Tourism", "Journal of Heritage Tourism", "Tourist Studies" ve "International Journal of Tourism Research" ve "International Journal of Culture" dergileri takip etmektedir. "Seyahatin Karanlık Yüzü: The Darker Side of Travel: The Theory and Practice of Dark Tourism" kitabı en çok atıf alan ilk on kaynak arasında yer almaktadır.

Şekil 6: Kaynak Dinamikleri

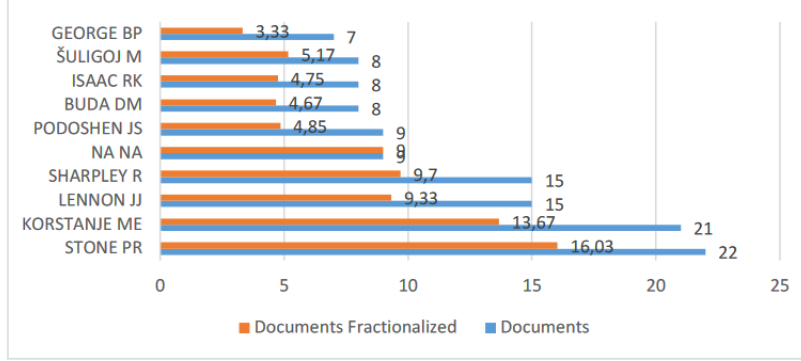
Şekil 6, dark turizmle ilgili belgelerin yayınlandığı kaynakların dinamiklerini incelemektedir. Dark turizmle ilgili en eski yayının 1988 yılında "Recreation and conservation of the coastal environment of the Madeira Islands" başlığıyla "Ocean and Shoreline Management" dergisinde yayınlanmasına rağmen kaynak dinamikleri içerisinde yer

almadığı Şekil 6'da görülmektedir. Kaynak dinamikleri açısından en uzun soluklu derginin "Annals of Tourism Research" olduğu görülmektedir.

4.3. Dark Turizm Alanında Yayın Yapan Yazarlar

Dark turizm ile ilgili dokümanlar; en ilgili yazarlar, en çok yerel atıf alan yazarlar, yazar etkisi ve ortak atıf ağı aşağıdaki tablo ve şekillerde incelenmiştir.

Şekil 7: Dark Turizm Alanında Yayın Yapan Yazarlar

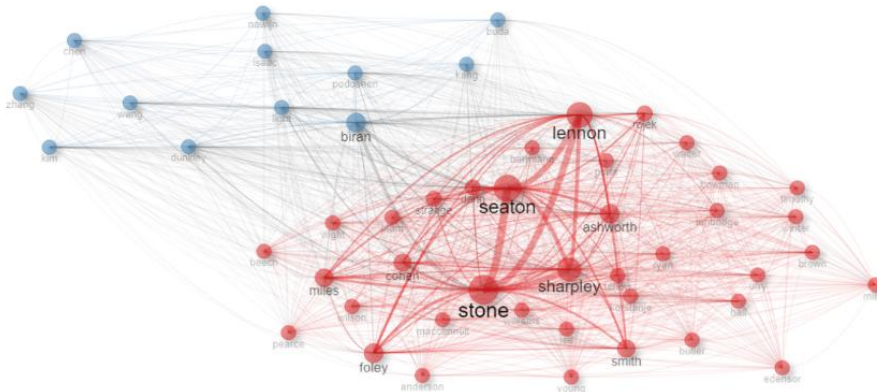
Şekil 7, dark turizm konusunda yayın yapan yazarların etkinliğini göstermektedir. Buna göre, Stone P.R.'nin toplam 22 yayından % 16,3 yazar fraksiyonuna sahip olduğu görülmektedir. Korstanje M.E.'nin ise toplamda 21 yayını olduğu görülmekle birlikte 13,67 ile Stone P.R.'den daha düşük yazar fraksiyonuna sahip olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle, Şekil 8'de yer alan yazarların etkinliği incelendiğinde, çoğunlukla ortak yazarlı çalışmalar yürüttükleri görülmektedir.

Tablo 3: Yazar Atıf Alma Durumu

Yazar	Atıf Sayısı
DERCO J	259
DROBŇÁK M	256
RATNAYAKE KAŠČÁKOVÁ D	256
ŠENKOVÁ A	256
TURIK R	256
PROOS E	254
SHARPLEY R	239
YOUNG AP	168
MARTINI A	150
MACCARTHY M	146

Tablo 3'te, karanlık turizmle ilgili belgelerden oluşan veri setindeki referans listesi dikkate alınarak en çok atıf yapılan yazarlar gösterilmektedir. Buna göre, Derco, J. en çok atıf alan yazarlar arasında ilk sırada yer alırken, onu Drobňák M., Ratnayake Kaščáková, D., Šenková, A. ve Turik, R. izlemektedir.

Şekil 8: Yazar Birlikte Atıf Ağı

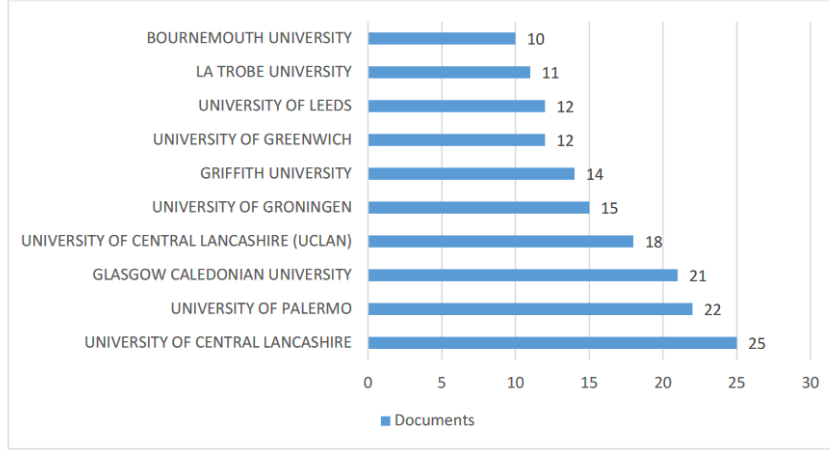

Yazar ortak atıf ağının yansıtıldığı Şekil 8'de 2 kümenin oluştuğu görülmektedir. 1. Küme (Kırmızı) Lennon, Seaton ve Stone düğümlerinin oldukça güçlü olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle, bu yazarların 1. Kümede en çok atıf alan yazarlar olduğu tespit edilmiştir. Küme 2 (Mavi) incelendiğinde ise en güçlü düğümün Brian olduğu görülmektedir.

4.4. Dark Turizm Alanında Yayın Yapan Kurumlar

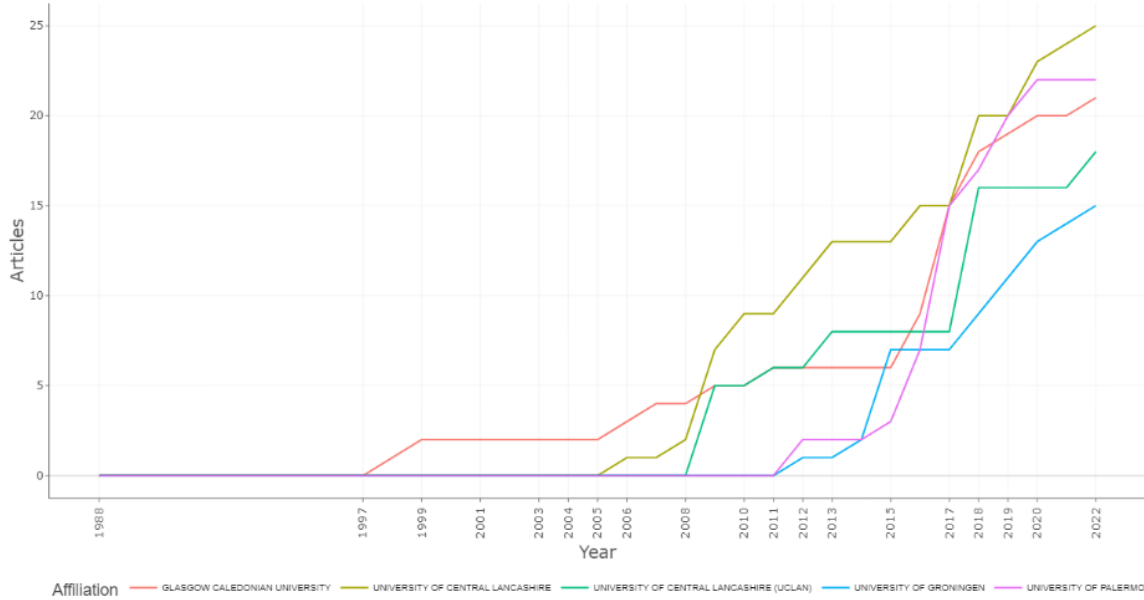
Dark turizmle ilgili belgeler; en ilgili kurumlar ve bu kurumların zaman içindeki üretimi aşağıdaki şekil ve tablolarda incelenmiştir.

Şekil 9: Kurumlara Göre Makale ve Atıf Sıralamaları

Şekil 9'da dark turizm kapsamında yayınlanan bilimsel dokümanların yayınlandığı en ilgili 10 kuruluş incelenmiştir. Buna göre dark turizm ile ilgili en fazla 25 yayın "University of Central Lancashire" ile ilişkilendirilmiştir. Karanlık turizm ile ilgili 22 yayını bulunan Palermo Üniversitesi ve toplam 21 yayını bulunan Glasgow Caledonian Üniversitesi bağlantıları listelenmiştir.

Şekil 10: Kurumların Bilimsel Yıllık Bilimsel Yayın Üretimi

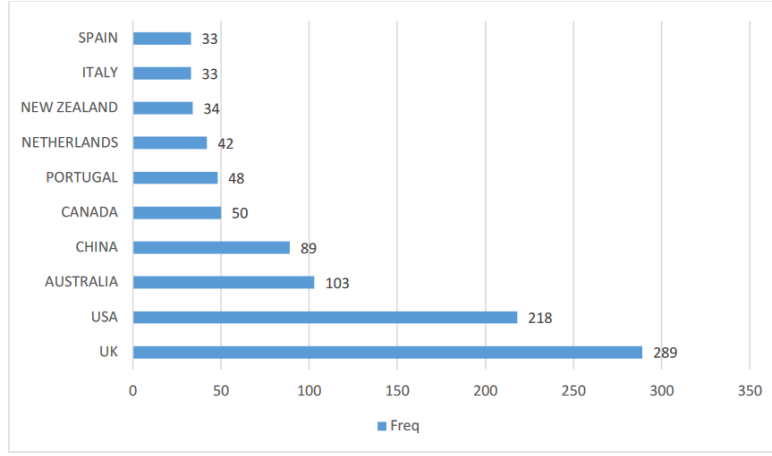

Şekil 10'da dark turizmle ilgili yayınlar kapsamında yıllar içinde kuruluşların üretkenliği gösterilmektedir. Dark turizm konusunda 1988 yılında ilk yayın yapan kuruluşun Palermo Üniversitesi olduğu tespit edilmiştir. Ancak 2012 yılına kadar dark turizm kapsamında bilimsel çalışma yapmadığı ortaya çıkmaktadır. Dark turizm kapsamında 1997 yılı itibarıyla Glasgow Caledonian Üniversitesi, 2005 yılı itibarıyla University of Central Lancashire yayın yapmaya başlarken, 2022 yılı itibarıyla en fazla yayın yapan kuruluşlar olduğu görülmektedir.

4.5. Dark Turizm Alanında Yayın Yapan Ülkeler

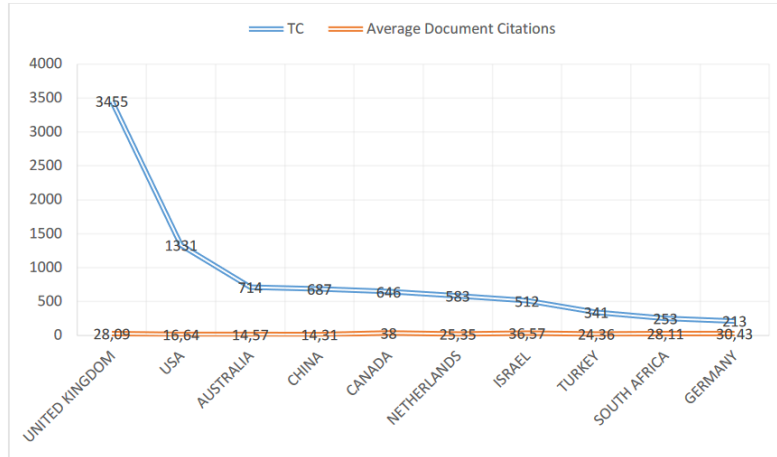
Dark turizm ile ilgili dokümanlar; ülkelerin bilimsel üretimleri, en çok atıf alan ülkeler ve ülkelerin iş birliği dünya haritası aşağıdaki şekil ve tablolarda incelenmiştir.

Şekil 11: Ülkelerin Bilimsel Üretimleri

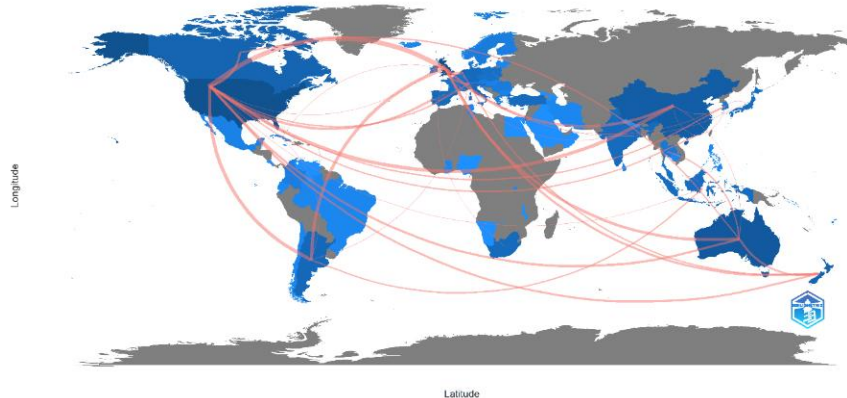
Şekil 11'de ülkelerin dark turizm ile ilgili üretim dağılımı verilmiştir. Buna göre dark turizm konusunda en fazla yayın yapan ülke Birleşik Krallık'tır. ABD, Avustralya ve Çin süreç içerisinde dark turizm ile ilgili en çok yayın yapan ülkeler arasında yer almaktadır.

Şekil 12: Ülkelerin Atıf Alma Durumu

Şekil 12'de dark turizm ile ilgili yayınlar aracılığıyla en fazla atıf alan ülkeler incelenmiştir. Buna göre Birleşik Krallık'ın toplam 289 yayın ile 3455 atıfı en fazla atıf alan ülke olduğu görülmektedir. Dokümanların ortalama atıf oranları incelendiğinde ise toplamda 512 atıf olmasına rağmen İsrail'in daha yüksek bir skora sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda İsrail kaynaklı yayınların literatüre katkı oranının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Şekil 13: Ülkelere Göre Bilimsel Üretim Dağılımı

Şekil 13 ülkelerin birbirleriyle olan iş birliklerini göstermektedir. Buna göre Birleşik Krallık en çok ABD (15 yayın) ile iş birliği yaparken, Arjantin (8 yayın), İrlanda (7 yayın), Hollanda (7 yayın), Avustralya (6 yayın), Çin (6 yayın) ve Yeni Zelanda (5 yayın) iş birlikleri de görülmektedir.

4.6. Dark Turizm Alanı ile ilgili Anahtar Kelime Bulutu

Dark turizm ile ilgili dokümanlar; kelime bulutu, kelime bulutu sıklığı, birlikte oluşum ağı, tematik değişim ve trend konuları aşağıdaki tablolarda incelenmiştir. Şekil 14 ve Tablo 4'te dark turizm ile ilgili yayınlarda geçen anahtar kelimelerin kelime bulutu ve anahtar kelime frekansları verilmiştir. Buna göre, dark turizmle ilgili yayınlarda en çok "turizm (89)" anahtar kelimesinin kullanıldığı, bunu turistik destinasyon (56), turizm gelişimi (54) ve miras turizminin (40) izlediği tespit edilmiştir.

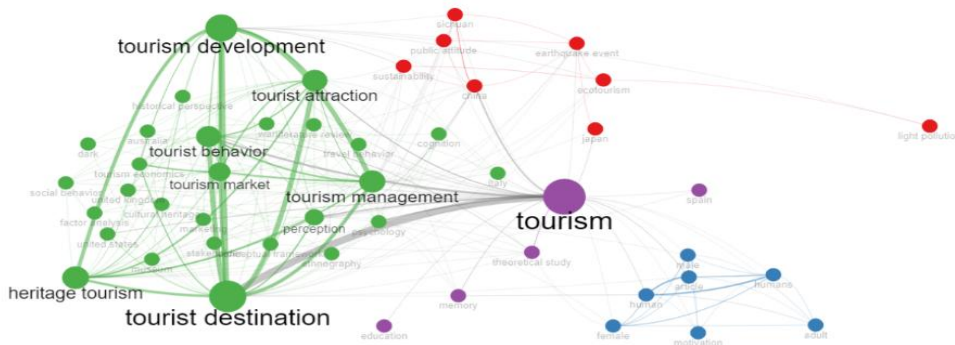
Şekil 14: Anahtar Kelime Bulutu

Tablo 4: Anahtar Kelime Frekansları

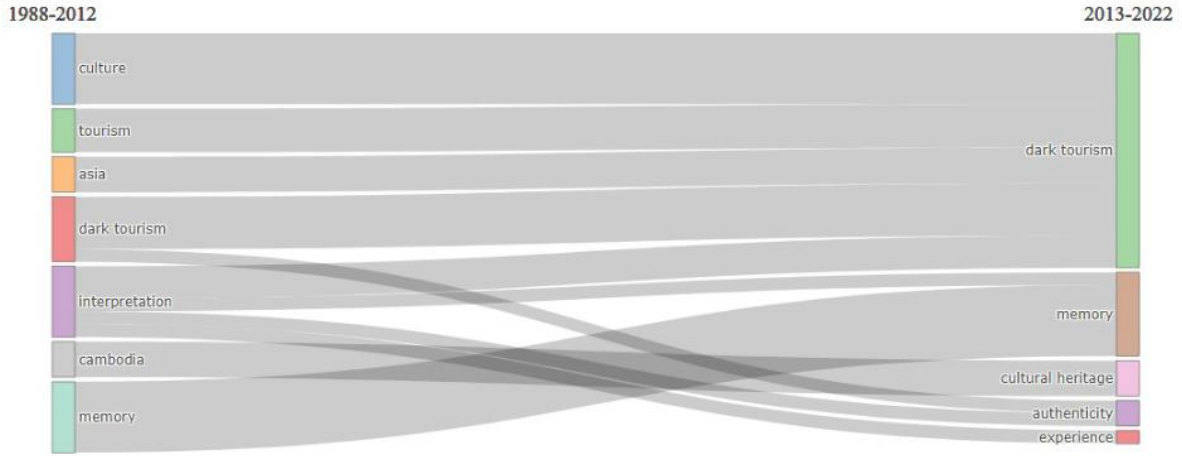
Words	Frequency
Tourism	89
Tourist Destination	56
Tourism Development	54
Heritage Tourism	40
Tourism Management	38
Tourist Behavior	35
Tourist Attraction	34
Tourism Market	30
Perception	25
Female	16

Şekil 15: Yazar Birlikte Atıf Ağı

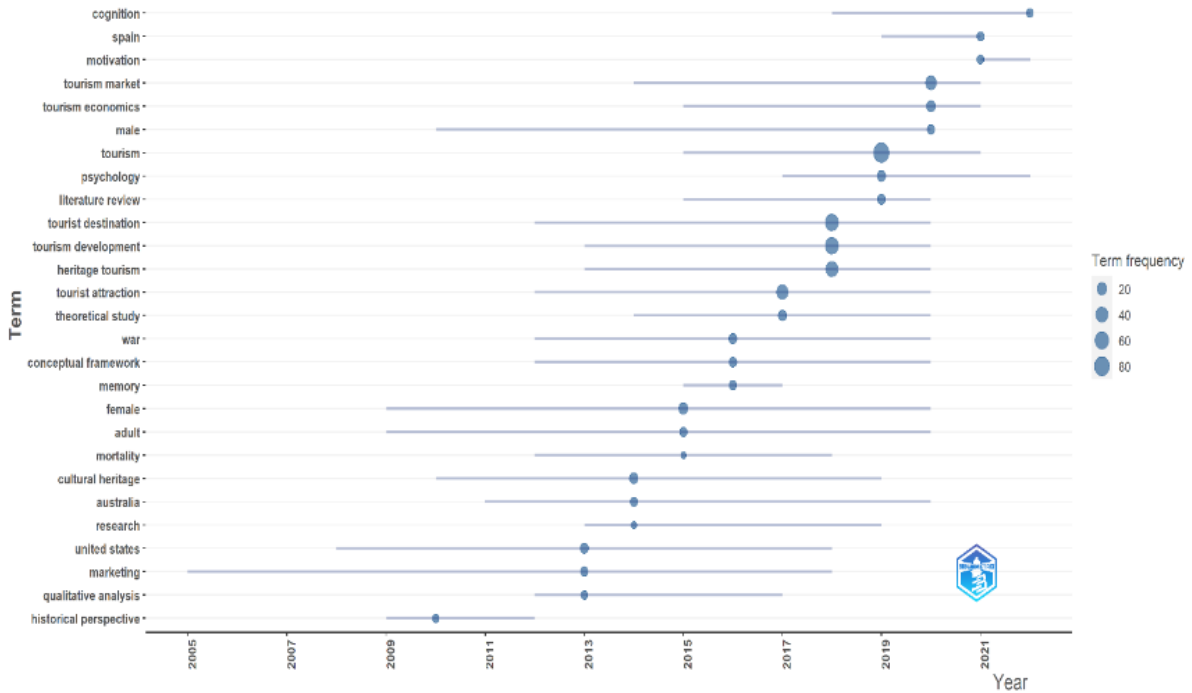
Şekil 15'de anahtar kelimelerin eş-oluşum ağı gösterilmiştir. Buna göre toplamda 4 kümeden oluştuğu görülmektedir. 1. Kümede (Yeşil) turizm gelişimi ve turist destinasyonu en büyük düğüme sahip olup, sonraki aşamada turist çekiciliği, turizm yönetimi, turist davranışı ve miras turizmi düğümleri görülmektedir. 2. Kümede (Mor) en büyük düğümün turizm kelimesi olduğu görülürken, özellikle turistik destinasyon anahtar kelimesi ile 1. Küme ile güçlü bir kenar oluşturduğu görülmektedir. 3'üncü Küme (Kırmızı) ve 4'üncü Küme (Mavi) düğüm yapılarının birbirine denk olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 16: Tematik Değişim

Şekil 16'da dark turizm ile ilgili tematik değişim gösterilmektedir. 1988-2012 yılları arasında dark turizmle ilgili kültür, turizm ve Asya gibi temaların yer aldığı görülürken, 2013 yılı itibariyle dark turizm, hafıza, kültür mirası, otantiklik ve deneyim temalarına önem verilmeye başlandığı tespit edilmiştir.

Şekil 17: Araştırma Konusunun Gelişim Hızı

Şekil 17'de 2005-2021 yılları arasında dark turizmle ilgili trend konuları gösterilmektedir. Son yıllarda turizm, turistik destinasyon, turizm gelişimi ve miras turizmi konuları dark turizm ile ilgili trend konular olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca, biliş, motivasyon ve psikolojinin de son dönemde dark turizm ile ilişkilendirilen trend konular arasında yer aldığı görülmektedir.

SONUÇ

Turistlerin dark turizm destinasyonlarına gösterdikleri ilgi akademik çalışmalara da yansdığı görülmektedir. Bu çalışma, dark turizm kapsamında gerçekleştirilen bilimsel dokümanlar bibliyometrik analiz yöntemiyle incelenmiş olup, betimleyici analizlerle değerlendirilmiştir. Dark turizm kavramı ile ilgili dokümanlar belirli parametreler doğrultusunda ve bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, belirlenen dokümanlar, doküman türleri bilimsel makalelerin yıllara göre dağılımı yazar atıf alma durumu, dergi, ülke ve anahtar kelime, üçlü alan grafiği, dark turizm alanında yararlanılan dergiler, dergilerde atıf alma durumu gibi parametreler açısından incelenerek güncel bilgiler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Dark turizmle ilgili 1988 ve 2022 yılları arasında 441 bilimsel çalışma yapıldığı ve %14,47 yıllık büyüme oranı olduğu tespit edilmiştir. Doküman türlerine bakıldığında, en fazla belge türünün makale (561) olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, 1996 yılına kadar dark turizmle ilgili herhangi bir yayına rastlanılmamıştır, ancak 1996 yılından sonra konu ile ilgili yayınların hızının artış gösterdiği belirlenmiştir. Dark turizm ile ilgili yayınlarda en sık kullanılan anahtar kelimelerin, turizm (89), turistik destinasyon (56), turizm gelişimi (54) ve miras turizmi (40) olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, dark turizm ve ölüm kavramları da kullanılmıştır.

Dark turizm kapsamında 2013 yılından sonra dark turizm, hafıza, kültür mirası, otantiklik ve deneyim temalarının ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Dark turizm kavramının, son yıllarda turizm, turistik destinasyon, turizm gelişimi, miras turizmi biliş, motivasyon ve psikoloji gibi konular üzerinden değerlendirildiği ve trend olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda, dark turizm sadece kültür, kültürel miras, ölüm gibi içeriklerle değil aynı zamanda biliş, motivasyon, psikoloji konularla da ilişkilendirilerek turist davranışlarının yönünü ortaya çıkarmıştır.

Dark turizm kavramının mevcut durumun değerlendirilebilmesi için ortaya koyulan bu çalışma, dark turizmle ilgili yapılan bilimsel makalelerin WoS veri tabanı üzerinden incelenmesi bir kısıt olarak değerlendirilmiştir. Bu kısıt kaldırılarak, farklı veri tabanları üzerinden karşılaştırmalı değerlendirmeler yapılması mümkündür.

KAYNAKÇA

- Batabyal, D., Das, D. K., Sen, S. K., Porya, A., Halam, H., ve Chatterjee, P. (2022). Evolution of shakti peetham for religious, mythological and dark tourism in indian sub-continent. *Journal of Tourism and Development*, 39, 291-300. <https://doi.org/10.34624/rtd.v39i0.30366>
- Ball, R. (2017). *An Introduction to Bibliometrics, New Developments and Trends*. United Kingdom: Chandos Publishing, Elsevier Science.
- Broadus, R. N. (1987). Toward a definition of "bibliometrics" *Scientometrics*, 12(5-6), 373-379.
- Bulut, Z., ve İli Demirel, N. (2022). Türkiye ve Dünyadaki "hüzün turizmi" çalışmalarının bibliyometrik analizi. *Turizm ve İşletme Bilimleri Dergisi*, 2(1), 67-88.
- Carvalho Machado, M. A. (2023). Bone chapels: Who might be interested in visiting and why?. *Tourism Recreation Research*, 1-12. <https://doi.org/10.1080/02508281.2023.2167908>
- Hall, C.M. (2011). Publish and perish? Bibliometric analysis, journal ranking and the assessment of research quality in tourism. *Tourism Management*, 32, 16-27.
- Heidelberg, B. A. W. (2023). Not fade away: A case study of clear lake, iowa and municipal involvement in dark tourism. *Journal of Heritage Tourism*, 18(1), 121-139. <https://doi.org/10.1080/1743873X.2022.2114837>
- Jureniene, V., ve Radzevicius (2022). Peculiarities of sustainable cultural development: A case of dark tourism in Lithuania. *Journal of Risk And Financial Management*, 15(6), 2-25. <https://doi.org/10.3390/jrfm15060264>
- Kozak, N., Kozak, M. A., ve Kozak, M. (2018). *Genel Turizm İlkeler-Kavramlar (20 Bs.)*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Lushchik, M., ve Mamchur, O. (2023). Opportunities for the development of dark tourism in Ukraine. *Visnyk of V. N. Karazin Kharkiv National University-Series Geology Geography Ecology*, 57, 134-152. <https://doi.org/10.26565/2410-7360-2022-57-11>
- Magano, J., Fraiz-Brea, J. A., ve Leite, A. (2022a). An exploratory study on the motivations behind visiting the holocaust museum of Porto. *Sustainability (Switzerland)*, 14(24), 1-23. <https://doi.org/10.3390/su142416780>
- Magano, J., Fraiz-Brea, J. A., ve Leite, A. (2022b). Dark tourists: Profile, practices, motivations and wellbeing. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(19), <https://doi.org/10.3390/ijerph191912100>
- Martini, A., ve Sharma, N. (2022). Framing the sublime as affect in post-disaster tourism. *Annals of Tourism Research*, 97, 1-12. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2022.103473>

- Mussell, L., Walby, K., ve Piché, J. (2023). 'Sadly, my group was "hanged" at the end of the evening': The politics of deservingness and representation at carceral-themed escape rooms. *Leisure/Loisir*, 47(3), 431-457. <https://doi.org/10.1080/14927713.2022.2159865>
- Nørfelt, A., Kock, F., Karpen, I. O., ve Josiassen, A. (2023). Pleasure through pain: An empirical examination of benign masochism in tourism. *Journal of Travel Research*, 62(2), 448-468. <https://doi.org/10.1177/00472875211067550>
- Özdemir, F., ve Çakmak, T. F. (2022). Hüzün turizmi üzerine bibliyometrik bir analiz. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 389-406.
- Proos, E., ve Hattingh, J. (2022) Dark tourism: Growth potential of niche tourism in the Free State Province, South Africa. *Development Southern Africa*, 39(3), 303-320. <https://doi.org/10.1080/0376835X.2020.1847636>
- Shetty, P. (2020). Dark tourism in India. *International Journal of Disaster Recovery and Business Continuity*, 11(1), 622-627.
- Venci, A., Vaxevanidis, N. M., ve Kandeve, M. (2020). A bibliometric analysis of scientific research on tribology of composites in Southeastern Europe. IOP Conference Series: Materials Science and Engineering, International Conference on Tribology (ROTRIB'19). <https://doi.org/10.1088/1757-899X/724/1/012012>
- Yılmaz, H., ve Eşitti, B. (2023). Destinasyon pazarlama, destinasyon çekiciliği ve turizm gelişimi aracı olarak hüzün turizmi: Ankara ili örneği. *AHBVÜ Turizm Fakültesi Dergisi*, 26(1), 65-90. <https://doi.org/10.55931/ahbvtd.1281330>
- Young, A. P. (2022). Dark tourism and rwandan media industries: Promoting nation and the mythology of memory. *Tourist Studies*, 22(4), 311-327. <https://doi.org/10.1177/14687976221129643>

Etik Onay

Bu çalışma, katılımcılardan birebir veri toplamayı gerektiren araştırma kapsamına girmediği ve veriler ikincil veri olarak elde edildiği için etik kurul onayı gerektirmeyen çalışmalar arasında yer almaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Yazarlar çalışmaya eşit katkıda bulunmuştur.

Çıkar Çatışması

Bu çalışmada potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.